

Eldeniz Çetin, M. & Terzioğlu, N.K. (2018). Ağır düzeyde yetersizliğe sahip çocuğu olan annelerin çocuklarının boş zamanlarını değerlendirmeye yönelik görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (2), 857-873.

Geliş Tarihi: 09/06/2017

Kabul Tarihi: 02/03/2018

AĞIR DÜZEYDE YETERSİZLİĞE SAHİP ÇOCUĞU OLAN ANNELERİN ÇOCUKLARININ BOŞ ZAMANLARINI DEĞERLENDİRMELERİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ

Müzeyyen ELDENİZ ÇETİN*
Nesime Kübra TERZİOĞLU**

ÖZET

Bu araştırmanın amacı annelerin ağır düzeyde yetersizliğe sahip çocuklarının boş zamanlarını değerlendirmeye yönelik görüşlerini belirlemektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Araştırmaya 2016-2017 eğitim öğretim yılında Bolu ili merkez ilçedeki bir özel eğitim okuluna devam eden yaşları 6-14 arasında değişen ağır düzeyde yetersizliğe sahip çocuğu olan 18 anne katılmıştır. Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile veriler toplanmıştır. Elde edilen verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda ağır düzeyde yetersizliği olan çocukların boş zamanlarını çoğunlukla evde yalnız ya da ailesi ile oyun oynayarak, televizyon izleyerek ve tablet gibi teknolojik aletlerle geçirdikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Özel eğitim, ağır düzeyde yetersizlik, boş zaman

OPINIONS OF MOTHERS WITH SEVERE DISABLED CHILDREN ON ORGANIZING LEISURE TIME OF CHILDRENS

ABSTRACT

The aim of this research is to determine the opinions of mothers on organizing the leisure time of children with severe disability. In the study, was used case study research methodology one of qualitative research method. The participants of this study consisted of 18 mothers with severe disabled children who attended a special education school in the center of Bolu province in 2016-2017 academic year. In the study, data was used to a semi-structured interview procedure. The collected data were analyzed qualitatively with descriptive analysis. The results show that children with severe disability mostly organize their leisure time at home alone, playing with their family, watching television and using technological tools such as tablets.

Key Words: Special education, severe disability, leisure time

* Dr. Öğr. Üyesi Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü,
meldeniz1@hotmail.com

** Arş. Gör., Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Bölümü,
kubrakeskin@ibu.edu.tr

1.GİRİŞ

Toplumdaki her birey gününü kendine uygun şekilde planlamakta ve zamanını yönetmektedir. Bu plan içerisinde uyuma, yemek yeme gibi biyolojik devamlılığımızı sağlamak için gerekli etkinlikler olduğu gibi yaşamımızı sürdürmek için işe gitme gibi sorumluluklar da yer almaktadır. Tüm bu etkinliklerden sonra geriye kalan zaman ise boş zaman olarak ifade edilmektedir. Başka bir ifade ile boş zaman; uyumak, yemek yemek gibi temel gereksinimleri karşıladıktan sonra (Abadan 1961; Rapaport ve Rapaport 1974) bireyin serbest bir şekilde seçim yapabildiği, yapmak ya da yapmamak istediklerini özgürce tayin edebildiği süre şeklinde tanımlanmaktadır (Hicter, 1966). Boş zaman kavramı ile ilgili mevcut tanımlara baktığımız zaman bu tanımların birbirlerinden farklı yönleri olmasına rağmen bazı ortak noktaları vardır. Yapılan tanımların ortak yönlerinden yola çıkacak olursak boş zaman; bireylerin yemek, içmek, uyumak gibi temel gereksinimlerini karşıladıktan ve okul ve iş gibi günlük sorumluluklarını yerine getirdikten sonra bireyin özgürce seçebileceği etkinliklere kalan süre olarak tanımlanabilir. Boş zaman etkinlikleri ise bireyin serbest olduğu zamanlarda bireyin sosyal etkileşimini yansıtan (Dattilo ve Schleien, 1994), spor, eğlence, dini alanlarda gerçekleştirilen etkinlikler olarak ifade edilmektedir (King, Law, King, Rosenbaum, Kertory ve Young, 2003; Majnemer, 2009).

Boş zaman etkinlikleri her yaştaki birey için büyük önem taşımakla birlikte geleceğin yetişkini olacak çocuklar için bir nebze daha önemlidir. Ancak boş zaman etkinlikleri toplumdaki bireyler özellikle de ebeveynler açısından çok önemli görülmemektedir. Braun, Yeargin-Allsopp ve Lollar (2006) toplumdaki bireylerin çocuklarının bakımına, eğitimine ayırdıkları vakitlere kıyasla onların boş vakitlerini değerlendirmeleri konusuna daha az önem verdiklerini ifade etmişlerdir. Boş zaman etkinlikleri, kitap okumaktan başlayıp arkadaşlar ile bir araya gelmeye kadar farklı etkinlikleri kapsayan çeşitliliğe sahip olup, sosyal beceri gelişiminden kişisel doyuma kadar geniş bir yelpazede çocuklara yarar sağlayabilmektedir (Braun, Yeargin-Allsopp ve Lollar, 2006).

Boş zaman etkinlikleri üç genel kategori altında toplanabilir. Bu kategoriler (1) düzenli grup etkinlikleri; (2) sosyal çevre etkinlikleri ve (3) bireysel etkinlikler şeklinde sıralanabilir. Düzenli grup etkinlikleri; takım spor faaliyetlerine katılma gibi çocuğun ev ortamının dışında gerçekleşen ve sosyal etkileşimini kolaylaştıran etkinliklerdir. Sosyal çevre etkinlikleri; arkadaşlar ile buluşma, dışarıda yemek yeme gibi sosyal ve günlük hayatta gerçekleşen etkinlikleri kapsamaktadır. Son olarak bireysel boş zaman etkinlikleri ise; kitap okumak gibi çocuğun yaşadığı çevrede oluşan ve başkalarıyla etkileşim kurmayı gerektirmeyen etkinliklerdir (Ittenbach, Bruininks, Thurlow ve McGrew, 1993).

Boş zaman etkinliklerine katılmak, çocukların ve gençlerin gelişimlerinin hayati bir parçası olarak düşünülmektedir (Hendry, 1983; Larson, 2000). Boş zamanlarını kaliteli geçirmek için kendilerinin özgürce seçtikleri etkinliklere katılmak çocukların her yönden gelişimlerine ve yaşam kalitelerinin artmasına fayda sağlamaktadır (Bult, Verschuren, Jongmans, Lindeman ve Keetel, 2011; McManus, Corcoran ve Perry, 2008). Boş zaman etkinliklerine katılma fırsatı bulamayan çocuklar sosyal, duygusal ve fiziksel potansiyellerini keşfetmede sınırlılık yaşayabilirler (King ve diğerleri, 2003). Etkinliklere katılmak çocukların var olan becerilerini geliştirmesine, kişisel ilgilerini keşfetmesine ve yaşamını daha eğlenceli hale getirmesine katkı sağlamaktadır (Simpkins, Ripke, Huston ve Eccles, 2005).

Boş zaman etkinlikleri her çocuğun gelişimi için önemli olduğu kadar özellikle özel gereksinimli çocuklar için büyük öneme sahiptir (Bult, Verschuren, Jongmans, Lindeman ve Keetelar 2011). Boş zamanlarını kaliteli geçirmek, özel gereksinimli çocukların bilişsel ve bedensel sağlığını korumalarını, var olan yeteneklerini geliştirmelerini, kendini tanıma becerilerini edinmelerini, yaşamdaki amaçlarını belirlemelerini ve edindikleri becerileri geliştirip genelleyebilmelerini sağlamaktadır (Brown, Brown ve Bayer, 1994; Brown ve Gordon, 1987; Caldwell ve Gilbert, 1990; Datillo ve Schlein, 1994; Fidler ve Fidler, 1978; Lyons, 1993, Parmenter, Cummins, Shaddock ve Stancliffe, 1994; Schlein, Green ve Heyne, 1993). Bunlara ek olarak araştırmalar boş zamanlarını değerlendirebilen özel gereksinimli çocukların duygusal ve psikolojik yönden iyi olma durumlarının arttığını göstermiştir (Browder ve Cooper, 1994; Caldwell ve Gilbert, 1990; Williams ve Dattilo, 1997).

Özel gereksinimli çocuklar boş zaman zamanlarını değerlendirmede çeşitli güçlükler yaşamaktadırlar (Dattilo ve Schlein, 1994). Araştırmalar özel gereksinimli çocukların normal gelişim gösteren çocuklar ile benzer ilgileri olmasına rağmen normal gelişim gösteren çocuklarla aynı fırsatlara sahip olmadıklarını göstermektedir (Coward, Saylor, Dingle ve Mainor, 2004). Yerine getirilmesi gereken görev ve sorumluluklar, ailelerin sosyo-ekonomik durumu gibi birçok neden özel gereksinimli çocukların boş zamanlarını değerlendirme biçimlerini etkilemektedir (Braun, Yeargin-Allsopp ve Lollar, 2006; Solish, Perry ve Minnes, 2010). Bu çocukların boş zamanlarını kaliteli değerlendirmelerini engelleyen diğer nedenler ise yetersizliklerinden kaynaklanan bilişsel, sosyal ve dil becerilerindeki sınırlılıklar ve bağımsız bir şekilde davranmalarındaki güçlükler şeklinde sıralanabilir (Browder ve Cooper 1994; Hoge ve Dattilo 1995; Serafica 1990; Parker, Rubin, Price ve Derosier, 1995). Boş zamanı değerlendirme farklı becerileri gerektirdiği için çocukların sahip oldukları yetersizliğin türü ve derecesi de boş zaman etkinliklerinin sayısını ve çeşidini etkilemektedir.

Uluslararası ve ulusal alan yazında çeşitli yetersizlik kategorileri yer almaktadır. Bu kategorilerden biri de ağır düzeyde yetersizliktir. Ağır düzeyde yetersizlik, gelişim alanlarının yoğun bir şekilde etkilendiği bir durum olarak tanımlanmaktadır (Brimer, 1990). Ağır düzeyde yetersizliği olan bireyleri ise; genel öğrenme yeteneğinde, kişisel ve sosyal becerilerde ya da duyuşsal ve fiziksel gelişimde belirgin gerilikle baş etmek zorunda kalan bireyler olarak ifade edilmektedir (Westling ve Fox, 2009). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde ağır düzeyde yetersizlik adı altında bir grup olmayıp ağır düzeyde yetersizlik zihinsel yetersizliğin türü olarak ele alınmıştır. Fakat uluslararası alan yazında ağır düzeyde yetersizlik bir şemsiye terim olarak ele alınmış olup kendi içerisinde; orta düzeyde zihinsel yetersizlik ve ek yetersizliği, ağır düzeyde zihinsel yetersizliği, çok ağır düzeyde zihinsel yetersizliği, otizm spektrum bozukluğunu, ağır düzeyde duygusal yetersizlik ve çiftli tanıyı (zihinsel yetersizlik ve psikolojik hastalık), çoklu yetersizliği, görme-işitme yetersizliğini, duyuşların kaybına ek olarak fiziksel yetersizlik ve sağlık problemlerini kapsamaktadır (Westling ve Fox, 2009). Alanyazın incelendiğinde ağır düzeyde yetersizliği olan bu çocukların çoğunlukla sosyal etkileşim gerektirmeyen sınırlı sayıda boş zaman etkinliklerine katılabildikleri görülmektedir (Aveno, 1987).

Alanyazında fiziksel engelli gençlerin boş zaman etkinliklerine katılmalarını engelleyen faktörleri (Bult, Verschuren, Jongmans, Lindeman, Ketelaar, 2011; King, Law, Hanna, King, Hurley, Rosenbaum, Kertoy ve Petrenchik, 2010), fiziksel engeli olan ve olmayan

okul çağındaki çocukların boş zamanlarını değerlendirme biçimlerini (Solish, Perry ve Minnes, 2010; King, Petrenchik, Law ve Hurley, 2009), gelişimsel geriliği olan gençlerin boş zaman etkinliklerini engelleyen faktörleri (Braun, Yeargin-Allsopp ve Lollar, 2006; Badia, Orgaz, Verdugo, Ulla'n, Martı'nez, 2011), selebral palsili çocuk ve gençlerin (Majnemer, Shevell, Law, Birnbaum, Chilingaryan, Rosenbaum, Poulin, 2008; Shikako-Thomas, Majnemer, Law, Lach, 2009) ve otizmlili öğrencilerin boş zamanlarını değerlendirme biçimlerini (Hochhauser, Engel-Yeger, 2010) belirlemek amacıyla yapılan çalışmalar mevcuttur. Boş zaman aktivitelerini incelemek, yetersizliği olan çocukların katılabileceği boş zaman aktivitelerinin sayısını ve kapsamını geliştirmesine yardım edebilir (Braun, Yeargin-Allsopp ve Lollar, 2006). Bu durum da çocukların gelişimi açısından büyük önem taşımaktadır. Uluslararası alanyazın incelendiğinde yetersizliği olan çocukların boş zamanlarını değerlendirmeleri ile ilgili birçok çalışma yer almakla birlikte ülkemizde ağır düzeyde yetersizliğe sahip çocukların boş zamanlarını değerlendirme biçimlerini belirlemeye yönelik yapılan bir çalışmaya ulaşılmamıştır. Alanda yapılan araştırmaların sınırlılık göstermesi ve ülkemizde ağır düzeyde yetersizliği olan çocukların boş zaman aktivitelerine katılmaları ile ilgili bir çalışmaya rastlanılmamış olması bu araştırmanın önemini artırmaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı ağır düzeyde yetersizliğe sahip çocukların boş zamanlarını değerlendirme durumlarını anne görüşlerine göre belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır.

Anne görüşlerine göre ağır düzeyde yetersizliğe sahip çocuklar,

- 1- Boş zamanlarında neler yapmaktadır?
- 2- Boş zamanlarını kimlerle geçirmekten hoşlanmaktadır?
- 3- Boş zamanlarını nerede geçirmektedir?
- 4- Boş zamanlarını kaliteli geçirmesini engelleyen faktörler nelerdir?
- 5- Boş zamanlarını değerlendirmesi ile ilgili annelerin önerileri nelerdir?
- 6- Ağır düzeyde yetersizliğe sahip çocuklarının boş zamanlarını değerlendirmesi için anneler neler yapmaktadır?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Araştırmada ağır düzeyde yetersizliğe sahip çocuğu olan annelerin çocuklarının boş zamanlarını değerlendirmelerine yönelik görüşlerini belirlemek için nitel araştırma yaklaşımlarından durum çalışması deseni kullanılmıştır. Araştırmanın verilerini toplamak için görüşme tekniği kullanılarak yarı yapılandırılmış görüşme formundan yararlanılmıştır. Görüşme formunu hazırlamak için ilgili alan yazın taranarak oluşturulan sorular Özel Eğitim ve Eğitim Bilimleri alanında çalışan iki uzmanın görüşleri alınarak son hali verilmiştir. Sorular hazırlanırken, Yıldırım ve Şimşek (2005)'in belirttiği gibi soruların yapılan araştırmanın amacıyla doğrudan ilgili olmasına ve katılımcıların cevaplamaya çekineceği sorular olmamasına, soruların açık uçlu olmasına, yönlendirici ve sınırlayıcı olmamasına, bir soru içinde birden fazla ya da iki karşıt soru olmamasına, kolay anlaşılmasına, soruları mantıklı bir biçimde düzenlemeye dikkat edilmiştir.

2.2. Katılımcılar

Ülkemizde ağır düzeyde yetersizlikten etkilenen öğrenciler ayrıştırılmış eğitim ortamı olan gündüzlü özel eğitim okullarına yerleştirilmektedir. Bu araştırmada kolay ulaşılabılır durum örnekleme kullanılarak Bolu ili merkez ilçedeki bir özel eğitim okuluna devam eden ağır düzeyde yetersizliğe sahip çocuğu olan 18 anne araştırmamın katılımcıları olarak belirlenmiştir. Katılımcıların belirlenmesinde gönüllülük esas alınmış, görüşme yapılacak annelere çalışmanın amacı ve verdikleri bilgilerinin çalışma dışında kullanılmayacağı hakkında bilgi verilmiştir. Görüşmeler yapılmadan önce boş zaman kavramı ve boş zamanlarını değerlendirmek için çocukların katılabileceği etkinlikler hakkında annelere bilgi vermek amacıyla okulun toplantı salonunda sunum yapılmıştır. Sunumun içeriği; a) boş zaman kavramı b) boş zamanları değerlendirmenin çocuklara yararları, c) boş zamanı değerlendirmek için çocukların katılabileceği etkinlikler (sinema ve tiyatroya gitmek, koleksiyon yapmak gibi) konularından oluşmaktadır. Araştırmaya katılan annelere ait demografik bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1.
Annelere Ait Demografik Bilgiler

Anne	Eğitim Durumu	Çalışma Durumu	Yaş	Çocuk Sayısı	Ortalama Gelir
Anne 1	Üniversite	Çalışıyor	30-35	2	2000 ve üzeri
Anne 2	Lise	Çalışmıyor	40-45	2	1500-2000 TL
Anne 3	Ortaokul	Çalışmıyor	30-35	2	1500-2000 TL
Anne 4	İlkokul	Çalışmıyor	30-35	2	2000 ve üzeri
Anne 5	İlkokul	Çalışmıyor	35-40	2	1000-1500 TL
Anne 6	Lise	Çalışmıyor	30-35	3	2000 ve üzeri
Anne 7	Üniversite	Çalışmıyor	40-45	2	0-500 TL
Anne 8	İlkokul	Çalışmıyor	35-40	3	2000 ve üzeri
Anne 9	Ortaokul	Çalışmıyor	35-40	2	1000-1500 TL
Anne 10	Okur-yazar değil	Çalışmıyor	40-45	2	1000-1500 TL
Anne 11	İlkokul	Çalışmıyor	30-35	2	1000-1500 TL
Anne 12	Lise	Çalışmıyor	30-35	2	1500-2000 TL
Anne 13	Ortaokul	Çalışmıyor	25-30	2	1000-1500 TL
Anne 14	Lise	Çalışmıyor	35-40	2	1500-2000 TL
Anne 15	Ortaokul	Çalışmıyor	25-30	1	500-1000 TL
Anne 16	Ortaokul	Çalışmıyor	40-45	2	1500-2000 TL
Anne 17	İlkokul	Çalışmıyor	40-45	3	1000-1500 TL
Anne 18	İlkokul	Çalışmıyor	40-45	2	1500-2000 TL

Tablo 1 incelendiğinde annelerden 6'sının ilkokul, 5'inin ortaokul, 4'ünün lise, 2'sinin üniversite mezunu olduğu 1'inin ise okur-yazar olmadığı görülmektedir. Annelerin çalışma durumuna bakacak olursak annelerden 17'si çalışmamakta 1'i ise çalışmaktadır. Yaş aralıklarına göre Tablo 1'i incelediğimizde annelerin 6'sının 40-45, 6'sının 30-35, 4'ünün 35-40, 2'sinin ise 25-30 yaşlarında olduğu ayrıca annelerin 14'ünün 2, 3'ünün 3, 1'inin ise 1 çocuk sahibi olduğu görülmektedir. Bunlara ek olarak annelerden 6'sı 1500-2000 TL, 6'sı 1000-1500 TL, 4'ü 2000 ve üzeri, 1'i 0-500 TL, 1'i 500-1000 TL arasında ortalama gelirleri olduğunu belirtmişlerdir. Tablo 1'de yer alan bilgilere ek olarak yapılan görüşmeler sonucunda annelerden 10'unun ağır düzeyde zihinsel yetersizlik ve epilepsi,

8'inin ise orta düzeyde zihinsel yetersizlik ve serebral palsili çocuğa sahip oldukları bilgisi elde edilmiştir.

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Araştırmanın amacına uygun olarak ilgili alan yazın taranmış ve açık uçlu soruların bir araya getirilmesiyle görüşme formu oluşturulmuştur. Ayrıca görüşme formunda yer alan soruların araştırma için uygun olup olmadığını belirleyebilmek için uzman görüşü değerlendirme formu hazırlanmıştır. Oluşturulan bu form özel eğitim ve eğitim bilimleri alanında çalışan nitel araştırma konusunda deneyimi olan iki uzmanın görüşüne sunulmuştur. Bu formda görüşme soruları yer almaktadır ve uzmanlardan araştırmanın amacını dikkate alarak görüşme sorularının uygun olup olmadığını değerlendirmeleri istenmiştir. Uzman görüşü doğrultusunda araştırmacılar tarafından hazırlanan 7 soru 6 soruya düşürülmüş ve yapılan düzeltmelerle görüşme formuna son şekli verilmiştir. Araştırmaya ilişkin veriler Aralık 2016 tarihinde araştırmaya katılan annelerden çocuklarının devam ettiğini okulun toplantı salonunda toplanmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin çözümlenmesinde verilerin daha önceden belirlenen temalara göre yorumlandığı betimsel analiz kullanılmıştır. Görüşmeler tamamlandıktan sonra, elde edilen veriler üzerinde hiç bir değişiklik yapılmadan görüşülen sırasıyla araştırmacılar tarafından bilgisayar ortamına geçirilmiştir. Verileri annelerin kimliklerini paylaşmadan sunabilmek ve karışıklığa sebebiyet vermemek için ilk görüşülen anneye Anne 1 ve görüşme sırasına göre her bir anneye sırasıyla ("Anne 2", "Anne 3", "Anne 4"... "Anne 18") şeklinde kodlar verilmiştir. Toplanan verilerle bilgisayar ortamına aktarılan verilerin güvenilirliği tüm verilerde özel eğitim alanında çalışan farklı iki araştırmacı tarafından birbirinden bağımsız olarak kontrol edilmiş ve güvenilirlik %100 olarak tespit edilmiştir. Araştırma bulgularının analizinde sorular kategori olarak belirlenerek söylenme sıklığı (frekans) esas alınarak analiz edilmiştir. İki araştırmacı tarafından bilgisayar ortamına aktarılan veriler ayrı ayrı kodlanmıştır daha sonra iki araştırmacının kodlamaları karşılaştırılmıştır. Kodlamalar arasında farklılık olduğu durumda iki araştırmacı kodlama gerekçelerini görüşüp tartışarak uzlaşa sağlamışlardır. Uzlaşa sağlanan kodlar alıntılarla desteklenerek sunulmuştur.

3. BULGULAR

Araştırmada 18 annenin sorulara verdikleri yanıtlardan elde edilen bulgular, sorular esas alınarak tespit edilen temalar altında annelerden doğrudan alıntılar yapılarak verilmiştir.

Annelerin ağır düzeyde yetersizliği olan çocuklarının boş zamanlarında yaptıkları etkinliklere ilişkin görüşleri

Annelerin ağır düzeyde yetersizliği olan çocuklarının boş zamanlarında yaptıkları etkinliklere ilişkin görüşleri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2.

Annelerin Ağır Düzeyde Yetersizliği Olan Çocuklarının Boş Zamanlarında Yaptıkları Etkinliklere İlişkin Görüşleri

Alt Temalar	f
Oyuncakları ile Oynama	13
Televizyon İzleme	6
Tablet, Bilgisayar Gibi Teknolojik Aletlerle Meşgul Olma	5
Müzik Dinleme	4
Resim Yapma	3
Parka Gitme	1

Tablo 2’de görüldüğü gibi annelerin çoğu, çocuklarının boş zamanlarını oyuncakları ile oynayarak geçirdiklerini ifade etmişlerdir. Annelerden 6’sı çocuğunun boş vakitlerinde televizyon izlediğini, 5’i tablet, bilgisayar gibi teknolojik aletlerle oynadığını, 4’ü müzik dinlediğini, 3’ü resim yaptığını ve 1’i de parka gittiğini belirtmiştir. Çocuğunun boş vakitlerini oyuncakları ile oynayarak geçirdiğini belirten annelerden biri, “Boş zamanlarında oyuncaklarını alır, elinde gezdirir, ağzına sokar, başka bir oyuncakla ona vurarak oynar”(Anne1) diyerek, diğeri ise “Oyuncaklarıyla, kardeşleriyle oynar” (Anne8) biçiminde görüş bildirmiştir. Boş zamanlarında çocuğunun televizyon izleyerek geçirdiğini söyleyen annelerden biri görüşlerini “TV izlemeyi, hava durumunu, haberlerini izlemeyi sever” (Anne1) diyerek diğeri ise “Çizgi film izlemeyi ve müzik dinlemeyi çok seviyor” (Anne4) şeklinde ifade etmiştir. Tablet, bilgisayar gibi teknolojik aletlerle meşgul olmaya ilişkin görüşlerini (Anne1) “Tablet izlemek isterse onu da alır video açar elinde onu da gezdirerek izler”; müzik dinlemeye ilişkin görüşlerini ise (Anne6) “Benim çocuğum boş zamanlarında evde yürür, gezer, müzik dinler”, (Anne4); “Oyun oynamasını istiyorum ama oynamıyor. Çizgi film izlemeyi ve müzik dinlemeyi çok seviyor” şeklinde açıklamışlardır.

Annelerin ağır düzeyde yetersizliği olan çocuklarının boş zamanlarını değerlendirmesi için neler yaptıkları konusundaki görüşleri

Annelerin ağır düzeyde yetersizliği olan çocuklarının boş zamanlarını değerlendirmesi için neler yaptıkları konusundaki görüşleri Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3.

Annelerin Ağır Düzeyde Yetersizliği Olan Çocuklarının Boş Zamanlarını Değerlendirmesi İçin Neler Yaptıkları Konusundaki Görüşleri

Alt Temalar	f	f	
Birlikte Evde Vakit Geçirme	18	Oyuncaklar ile Oyun Oynama	6
		Ders Tekrarı Yapma	6
		Teknolojik Aletlerle Meşgul Olma	3
		Kitap Okuma	3
		Birlikte Dışarıda Vakit Geçirme	6
		Gezintiye Çıkarma	3
Bir şey Yapmama	5		

Tablo 3’te görüldüğü gibi anneler çocuklarının boş zamanlarını değerlendirmesi için evde ve dışarıda birçok şey yapmaktadır. Annelerin çoğu çocukları ile evde zaman geçirdiklerini belirtmişlerdir. Annelerden 6’sı çocukları ile oyuncaklarla oynadıklarını,

6'sı ders tekrarı yaptıklarını, 3'ü çocukları ile teknolojik aletlerle uğraştıklarını, 3'ü kitap okuduklarını söylemiştir. Çocuklarının boş zamanlarını değerlendirmesi için birlikte oyuncaklar ile oyun oynadıklarını söyleyen anneler “*Berber geliştirici, zihin geliştirici ve el becerilerini geliştirici oyunlar oynarız*” (Anne 3), “*Berber oyun oynarız*” (Anne 8); çocuğu ile ders tekrarı yaptığını söyleyen anneler “*Okulda öğretmeni ile yaptıklarını uygulamaya çalışıyoruz*” (Anne 10) cümleleri ile görüşlerini belirtmişlerdir. Ayrıca çocuklarının boş zamanlarını tablet, televizyon gibi teknolojik aletlerle geçirmesini sağlayan Anne 1 “*Sevdiği atıştırmalıkları verip TV karşısında yemesini sağlarız*” şeklinde bu konudaki görüşlerini açıklamıştır.

Tablo 3'te görüldüğü gibi anneler çocuklarının boş zamanlarını değerlendirmesi için ev dışında da birçok etkinlik yapmaktadır. Çocuklarının boş zamanlarında birlikte dışarıda vakit geçirdiklerini söyleyen annelerden 3'ü çocuklarını parka götürdüklerini, 3'ü çocuklarını gezintiyeye çıkardıklarını söylemişlerdir. Çocuklarını boş zamanlarında parka götürdüğünü söyleyen anneler “*Birlikte oyun oynuyoruz, gezmeye veya parka gidiyoruz*” (Anne 12); gezintiyeye çıkardığını söyleyen anneler “*Gezmeyi sevdiği için hafta sonları gezmeye götürüyorum*” (Anne 16) cümleleriyle düşüncelerini ifade etmişlerdir. Bunlara ek olarak annelerden 5'i çocuklarının boş zamanlarını değerlendirmek için bir şey yapmadıklarını söylemişlerdir.

Annelerin ağır düzeyde yetersizliği olan çocuklarının boş zamanlarını kimlerle geçirmekten hoşlandığına ilişkin görüşleri

Annelerin ağır düzeyde yetersizliği olan çocuklarının boş zamanlarını kimlerle geçirmekten hoşlandığına ilişkin görüşleri Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4.

Annelerin Ağır Düzeyde Yetersizliği Olan Çocuklarının Boş Zamanlarını Kimlerle Geçirmekten Hoşlandığına İlişkin Görüşleri

Alt Temalar	f	f
Aile	25	10
		7
		8
Aile Büyükleri	6	2
		3
		1
Yalnız	3	
Kuzen	2	
Eğitim Uzmanları	1	

Tablo 4'te görüldüğü gibi annelerin çoğu, çocuklarının boş zamanlarını ailesi ile geçirdiklerini belirtmişlerdir. Annelerden 10'u boş vakitlerini çocuklarının annesi, 7'si babası ve 8'i de kardeşleri ile geçirdiklerini belirtmiştir. Çocuklarının boş vakitlerini kendisiyle geçirdiğini söyleyen anneler “*Benimle olmayı sever, nadiren babayla gezer*” (Anne 12), “*Daha çok annesi ile olmaktan hoşlanır*” (Anne 11); babasıyla geçirdiğini söyleyen anneler “*Annesiyle ve babasıyla*” (Anne 15); kardeşiyle geçirdiğini söyleyen anneler “*Kız kardeşi ile geçirmekten hoşlanır*” (Anne 17), “*Abisi ve annesi ile olmaktan daha mutlu olur*” (Anne 7), “*Ablasıyla geçirmeyi seviyor*” (Anne 18) cümleleriyle görüşlerini açıklamışlardır.

Bununla birlikte anneler çocuklarının boş vakitlerini aile büyükleri ile geçirdiklerini söylemişlerdir. Anneler aile büyükleri olarak çocuklarının anneanne, babaanne ve dedelerle vakit geçirdiğini vurgulamışlardır. Çocuklarının aile büyükleri ile vakit geçirdiğini söyleyen anneler görüşlerini “*Babaannesiyile geçirmeyi seviyor*” (Anne 10), “*Genelde oyun merkezlerinde olmak onu mutlu eder. Parkta salıncakta sallanmak hoşuna gider. Sevdiği hayvanlarla ilgili oyuncak ya da kitap oynamaktan hoşlanır. Annesiyile, babaannesiyile, anneannesiyile ve kardeşiyle kısacası ailesi ile geçirmekten hoşlanır*” (Anne 1) cümleleri ile ifade etmişlerdir.

Tablo 4 incelendiğinde çocukların boş zamanlarında yalnız vakit geçirdikleri başkaları ile olmadıkları görülmektedir. Annelerden biri bu konuda “*Kendi halinde geçirir, kalabalık olduğunda sevinir*” (Anne 2) biçiminde görüş bildirmiştir.

Tablo 4 incelendiğinde annelerden alınan yanıtlar doğrultusunda çocukların boş zamanlarını kuzenleriyle de geçirdikleri görülmektedir. Annelerden biri “*Bizimle, kuzenleriyle*” (Anne 8) cümlesi ile bu konudaki düşüncesini belirtmiştir. Ayrıca araştırmaya katılan 1 anne çocuğunun boş zamanlarını eğitim uzmanları ile geçirdiğini “*Eğitmenler, hemşireler, fizyoterapistler*” (Anne 5) şeklinde belirtmiştir.

Annelerin ağır düzeyde yetersizliği olan çocuklarının boş zamanlarını nerede geçirdiklerine ilişkin görüşleri

Annelerin ağır düzeyde yetersizliği olan çocuklarının boş zamanlarını nerede geçirdiklerine ilişkin görüşleri Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5.

Annelerin Ağır Düzeyde Yetersizliği Olan Çocuklarının Boş Zamanlarını Nerede Geçirdiklerine İlişkin Görüşleri

Alt Temalar	f		f
Evde	15	Kendi Evinde	13
		Akrabalarının Evinde	2
Dışarda	10	Parklarda	2
		Alışveriş Merkezlerinde	2
		Sokakta	5
		Diğer (aile iş yeri vb.)	1

Tablo 5’te görüldüğü gibi annelerin çoğu çocuklarının boş zamanlarını evde geçirdiklerini ifade etmişlerdir. Çocuklarının boş vakitlerini evde geçirdiğinin ifade eden annelerin 13’ü çocuklarının kendi evlerinde 2’si ise akrabalarının evinde olmaktan hoşlandığını söylemişlerdir. Boş vakitlerini çocuklarının kendi evlerinde geçirdiğini söyleyen anneler “*Genelde evde geçiriyoruz*” (Anne 11), “*Çoğu zaman evdeyiz*” (Anne 12) cümleleriyle; akrabalarının evlerinde geçirdiklerini söyleyen anneler ise “*Evde ve halasına gitmeyi sever*” (Anne 15), “*Evde ve anneannesine gitmeyi çok seviyor*” (Anne 16) cümleleriyle görüşlerini açıklamışlardır.

Çocuklarının boş zamanlarını dışarıda geçirdiğini söyleyen anneler, çocuklarının park, alışveriş merkezleri ve sokakta olmaktan hoşlandıklarını belirtmişlerdir. Çocuklarının sokakta vakit geçirdiğini söyleyen anneler “*Bahçeye çıkarıyorum*” (Anne 14), “*Evde, parkta, bazen cadde gezme*” (Anne 2) cümleleriyle; parklarda geçirdiğini söyleyen anneler “*Genelde evde, hava güzelse parka gideriz*” (Anne 7); alışveriş merkezlerinde geçirdiğini söyleyen anneler “*Sinemaya, yemeğe, gezmeye gideriz*” (Anne 9)

cümleleriyle görüşlerini ifade etmişlerdir. Ayrıca annelerden biri (Anne 1) “*Hafta sonu da iş yeri olan ailenin katıldığı otelde kahvaltıda bahçede*” cümlesiyle çocuğunun boş zamanlarını aile iş yerinin bahçesinde geçirdiğini belirtmiştir.

Annelerin ağır düzeyde yetersizliği olan çocuklarının boş zamanlarını kaliteli geçirmesini engelleyen faktörlere ilişkin görüşleri

Annelere ağır düzeyde yetersizliği olan çocuklarının boş zamanlarını kaliteli geçirmesini engelleyen faktörlere ilişkin görüşleri Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6.

Annelerin Ağır Düzeyde Yetersizliği Olan Çocuklarının Boş Zamanlarını Kaliteli Geçirmesini Engelleyen Faktörlere İlişkin Görüşleri

Alt Temalar	f
Yetersizliğin Etkisi	9
Teknoloji	5
Ebeveyn Davranışları	2
Annenin Yükü	1

Tablo 6’da görüldüğü gibi annelerin çoğu, çocuklarının boş zamanlarını kaliteli geçirmesini engelleyen faktörler arasında en çok çocuklarının sahip oldukları yetersizliği işaret etmişlerdir. Annelerden 5’i, tablet, bilgisayar gibi teknolojik aletleri, 1’i ebeveyn davranışlarını ve 1 anne de annenin yükünü çocuklarının boş zamanlarının kaliteli geçirmesini engelleyen faktörler arasında olduğunu ifade etmişlerdir. Çocuklarının boş zamanlarını kaliteli geçirmesini engelleyen faktörler arasında çocuklarının sahip oldukları yetersizliği gösteren annelerden Anne 6 “*Ellerini kullanamıyor, hiçbir şey yapamıyor*”, Anne 13 “*Rahatsızlığı, oynamak istiyor ama amaçlı oynayamıyor*” biçiminde görüşlerini belirtmişlerdir. Tablet, bilgisayar gibi teknolojik aletlerin çocuklarının boş zamanlarını kaliteli geçirmesini engellediğini düşünen annelerden biri “*Bazen abartılı olduğunda teknolojik aletlerden sıkılıyorum. Yani fazla bunlarla vakit geçirmesini istemiyorum. Bence bazen teknolojik aletler kaliteli geçirmesini engelleyebiliyor*”(Anne3) diğeri ise “*Tablet ve televizyon izlemeyle geçirmesini yanlış buluyoruz*” (Anne18) cümleleriyle görüşlerini açıklamışlardır. Teknolojik aletlerin yanı sıra anneler ebeveyn davranışlarının çocuklarının boş zamanlarını kaliteli geçirmesini engelleyen faktörler arasında olduğunu belirtmişlerdir. Bu konudaki düşüncelerini Anne12 “*Oğlumun ilgi alanını tam olarak çözemedim. Evde olmamız gerektiğinde sadece yap-boz ve tabletle oynar, bizimle istediğimiz kadar iletişim kurmaz*”, Anne1 “*İlgisiz ebeveyn, Kurallara uymayan baba, ona kıyamayan anne*” cümleleriyle yanıt vermişlerdir. Ayrıca annelerden biri (Anne 4) “*Benim çocuğum olduğu için evimin işleri çocuklarımla ilgilenmeyi etkilemekte*” sözleriyle sahip olduğu yükten dolayı çocuğunun boş zamanlarını kaliteli geçirmesini engellediğini açıklamıştır.

Annelerin ağır düzeyde yetersizliği olan çocuklarının boş zamanlarını değerlendirmesi ile ilgili önerileri ve istekleri

Annelerin 6’sı ağır düzeyde yetersizliği olan çocuklarının boş zamanlarını değerlendirmesi ile ilgili eklemek istediği bir şey olmadığını ifade ederlerken annelerden 3’ü çocuklarının yüzme gibi spor faaliyetlerini katılmasını istemekte ve bunun için uygun ortamların oluşturulması önerisinde bulunduğu görüşünün ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bu konu ile görüşlerini annelerden biri “*İllerde engelli bireylere yönelik spor merkezlerinin oluşturulması, parkların çocukların tırmanma merdivenine çıkma,*

değişik araçların bulunup eğlenceli hale gelmesi” (Anne 2) şeklinde belirtmiştir. Bu soruya annelerden 1’i ise çocuğu için bir yaşam koçu isteğinde bulunmuştur.

Annelerle yapılan görüşmeler sonunda ağır düzeyde yetersizliğe sahip olan çocukların boş zamanlarında en çok oyun oynadıkları, televizyon izledikleri ve tablet gibi teknolojik aletlerle meşgul oldukları, annelerin çocuklarının boş zamanlarını değerlendirmesi için çoğunlukla çocukları ile oyun oynadıkları, onları park gibi alanlara götürdükleri sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zaman da annelerin çoğunun çocuklarının boş zamanlarını değerlendirmeleri için bir şey yapmadıkları görülmüştür. Bununla birlikte çocukların boş zamanlarını çoğunlukla anne- babası, kardeşleri, akrabaları ile ve yalnız geçirdikleri bulgusuna ulaşılmıştır.

4.TARTIŞMA ve SONUÇ

Araştırmanın sonunda ağır düzeyde yetersizliğe sahip çocukların boş zamanlarında en çok oyuncakları ile oynadıkları görülmüştür. Oyun oynamayı sırasıyla televizyon izleme, teknolojik aletlerle meşgul olma takip etmektedir. Bu bulgu Dykens’nin (2012) prader willi sendromundan etkilenen bireylerin boş zamanlarını çoğunlukla TV izlemekle geçirdiklerini ve fiziksel olarak aktif olmayı gerektiren etkinliklerle meşgul olmadıkları tespit ettiği araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir. Bu araştırma sonucunda ağır düzeyde yetersizliği olan bireylerin boş zamanlarında genellikle sosyal etkileşim ve çok fazla aktif olmayı gerektirmeyen etkinliklerle meşgul oldukları tespit edilmiştir. Bu araştırma sonucunda elde edilen bu bulgu Aveno’nun (1987) ağır düzeyde yetersizliği olan bireylerin boş zamanlarında genellikle kendilerinin pasif oldukları etkinlikleri tercih ettiklerini bulguladıkları araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir.

Bu araştırmada ağır düzeyde yetersizliği olan çocukların boş zamanlarını genellikle evde geçirdiği görülmektedir. Buttimer ve Tierney (2005)’in yaptığı çalışmada yetersizliği olan öğrencilerin eve dayalı boş zaman etkinlikleri yaptığını sonucu bu bulguyu destekler niteliktedir. Bununla birlikte sınırlı sayıda ve eve dayalı boş zaman etkinliklerini çoğunlukla çocukların yetişkin yardımı ile yaptığı görülmektedir. Anneler çocuklarının boş zamanlarını kaliteli geçirmesi için oyun kurmalarını yardım ederek oyunlarına katılmakta, çocuklarını park gibi alanlara gezmeye götürmemektedir. Araştırmanın bu bulgusu alanyazındaki çalışmalarla tutarlılık göstermektedir (Solish, Perry ve Minnes, 2010). Çocuklarının boş zamanlarında onlara yardımcı olan annelerin yanı sıra bazı annelerin bu durum için herhangi bir şey yapmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ağır düzeyde yetersizliğe sahip çocukların boş zamanlarını en çok anne ve babaları ile geçirdikleri araştırmanın bir diğer sonucudur. Anne ve babalardan sonra çocukların boş zamanlarını kardeşleri, büyük anne ve babaları ile geçirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Buna ek olarak çocukların boş zamanlarının çoğunu da yalnız geçirmekten hoşlanmaktadır. Araştırmanın bu bulgusu alanyazındaki çalışmalarla örtüşmektedir (Buttimer ve Tierney, 2005).

Araştırmada çocukların boş zamanlarını kaliteli geçirmesini engelleyen faktörler arasında öncelikle sahip oldukları yetersizliğin olduğu görülmüştür. Ayrıca teknolojik aletler, olumsuz anne-baba tutumları çocukların boş zamanlarını kaliteli geçirmesini engelleyen faktörler arasındadır.

Özetleyecek olursak araştırmada ağır düzeyde yetersizliği olan çocukların boş zamanlarını genellikle anne-baba, kardeşler gibi yakınları ya da yalnız şekilde evde

geçirdikleri, evin içinde ise oyun oynama, teknolojik aletlerle meşgul olma, televizyon izleme gibi etkinliklere katıldıkları sonucuna varılmıştır. Çocuklarının boş zamanlarını kaliteli geçirmesini engelleyen yetersizliğe sahip olmaları, teknolojik aletler, olumsuz anne-baba tutumları gibi faktörlerin olduğu görülmüştür. Ayrıca annelerin çocuklarının boş zamanlarında yüzme gibi spor faaliyetlerine katılmalarını istedikleri, bunun için uygun tesislere gereksinim duydukları gözlemlenmiştir. Ayrıca ileri araştırmalar için şu öneriler yapılabilir: Ağır düzeyde yetersizliğe sahip çocukların boş zamanlarını değerlendirme durumlarını belirleyebilmek için babaların görüşleri alınabilir, daha fazla örneklem grubu ile çalışılabilir, nicel ya da diğer araştırma desenleri ile çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Aveno, A. (1987). A survey of leisure activities engaged in by adults who are severely retarded living in different residence and community types. *Education and Training in Mental Retardation*, 22, 121–127.
- Abadan, N. (1961). Üniversite rencilerinin serbest zaman faaliyetleri. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fak¼ltesi Yayınları*, 135, 117-133.
- Badia, M., Orgaz, B.O., Verdugo, M. A., Ulla' n, A. M. ve Martı'nez, M. M. (2011). Personal Factors and Perceived Barriers to Participation in Leisure Activities for Young and Adults with Developmental Disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, 32, 2055–2063.
- Braun, K. V. N., Yeargin-Allsopp, M. ve Lollar, D. (2006). Factors associated with leisure activity among young adults with developmental disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, 27, 567–583.
- Browder, D. M. ve Cooper, K. J. (1994). Inclusion of older adults with mental retardation in leisure opportunities. *Mental Retardation* 32 (2), 91–9.
- Brown, M., ve Gordon, W. (1987). Impact of impairment on activity patterns of children. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*, 68, 828-832.
- Brown, R. I., Brown P. M. ve Bayer, M. B. (1994). A Quality of life model: new challenges arising from a six year study. *Quality Of Life For Persons With Disabilities*. Ed. D. Goode. Cambridge, MA: Brookline. 39-56.
- Bult, M. K., Verschuren, O., Jongmans, M. J., Lindeman, E. ve Ketelaar, M. (2011). What influences participation in leisure activities of children and youth with physical disabilities? A Systematic Review. *Research in Developmental Disabilities* 32,1521–1529.
- Buttimer J. ve Tierney E. (2005). Patterns of leisure participation among adolescents with mild intellectual disability. *Journal of Intellectual Disabilities* 9, 25–42.
- Caldwell, L . L. ve Gilbert, A. A. (1990). Leisure, health and disability: a review and discussion. *Canadian Journal of Community* 9 (2), 111–22.
- Cowart B. L., Saylor C. F., Dingle A. ve Mainor M. (2004). Social skills and recreational preferences of children with and without disabilities. *North American Journal of Psychology*, 6, 27–42.
- Dattilo, J. ve Schleien, S. J. (1994). Understanding leisure services for individuals with mental retardation. *Mental Retardation*, 32, 53–59.
- Dykens, E. M. (2014). Leisure Activities in Prader-Wlli Syndrome: Implications for Health, Cognition and Adaptive Functioning. *Journal of Autism Developmental Disorders*, 44, 294–302
- Fidler, G. S. ve Fidler, J. W. (1978). Doing and becoming: purposeful action and self-actualization. *American Journal of Occupational Therapy*, 32, 305-310.
- Hendry, L. B. (1983). *Growing up and growing out: adolescents and leisure*. Aberdeen: Aberdeen University Press.

- Hochhauser, M. ve Engel-Yeger, B. (2010). Sensory processing abilities and their relation to participation in leisure activities among children with high-functioning autism spectrum disorder (HFASD). *Research in Autism Spectrum Disorders* 4, 746–754.
- Hoge G. ve Dattilo J. (1995). Recreational participation patterns of adults with and without mental retardation. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities* 30, 283–298.
- Ittenbach, R. F., Bruininks, R. H., Thurlow, M. L. ve MrGrew, K. S. (1993). Community İntegration of Young adults with mental retardation: a multivariate analysis of adjustment. *Research İn Developmental Disabilities*, 14, 275–290.
- King, G., Law, M., King, S., Rosenbaum, P., Kertoy, M. K., ve Young, N. L. (2003). A Conceptual Model of the factors affecting the recreation and leisure participation of children with disabilities. *Physical & Occupational Therapy in Pediatrics*, 23, 63–90.
- King, G., Lawm, M., King, S., Rosenbaum, P., Kertoy, M. K. ve Young, N. L. (2009). A Conceptual Model of the factors affecting the recreation and leisure participation of children with disabilities. *Physical & Occupational Therapy In Pediatrics*, 23(1),63-91.
- King, G., Petrenchik, T., Law, M. ve Hurley, P. (2009). The enjoyment of formal and informal recreation and leisure activities: a comparison of school-aged children with and without physical disabilities. *International Journal of Disability, Development and Education*, 56(2),109-130.
- Lyons, R. F. (1993). Meaningful activity and disability: capitalizing upon the potential of outreach recreation networks in Canada. *Canadian Journal of Rehabilitation*, 6(4), 256-265.
- Larson, R. W. (2000). Toward a psychology of positive youth development. *American Psychologist*, 55(1), 170-183.
- Majnemer, A. (2009). Promoting participation in leisure activities: expanding role for pediatric therapists. *Physical & Occupational Therapy in Pediatrics*, 29, 1–5.
- Majnemer, A., Shikako-Thomas, K., Chokron, N., Law, M., Shevell, M., Chilingaryan, G., Poulin, C. ve Rosenbaum, P. (2009). Leisure activity preferences for 6- to 12-year-old children with cerebral palsy. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 52, 167–173.
- McConkey, R. , Walsh, J. ve Mulcahy, M. (1984). The recreational pursuits of mentally handicapped adults. *International Journal of Rehabilitation Research*, 4 (4), 493–9.
- McConkey, R. , Naughton, M. ve Nugent, U. (1983). Have we met? community contacts of the mentally handicapped. *Mental Handicap* 11, 57–9.
- McManus, V., Corcoran, P. ve Perry, I. J. (2008). Participation in everyday activities and quality of life in pre-teenage children living with cerebral palsy in south west Ireland. *BMC Pediatrics*, 8, 50.

- Parker J. G., Rubin K. H., Price J. ve Derosier M. E. (1995). Peer relationships, child development, and adjustment: a developmental psychopathology perspective. *Developmental Psychopathology*. Ed. D. Cicchetti ve D. J. Cohen. New Jersey: John Wiley & Sons. 96–161.
- Parmenter, T. R., Cummins, R., Shaddock, A. J. ve Stancliffe, R. (1994). The View From Australia: Australian Legislation, Service Delivery, and Quality of Life. *Quality of Life for Persons with Disabilities*. Ed. D. Goode. Cambridge, MA: Brookline. 75-102.
- Rapaport R. ve Rapaport R. N. (1974). Four themes in the sociology of leisure. *The British Journal of Leisure research*, 24(10,) 215-229.
- Schleien, S., Green, F., ve Heyne, L. (1993). Integrated community recreation. *Instruction of students with severe disabilities*. Ed. M. Snell. New York: MacMillan. 526-555.
- Seráfica F. C. (1990). Peer relations in children with down syndrome. *Children With Down Syndrome: A Developmental Perspective*. Ed. D. Cicchetti ve M. Beeghly. Cambridge University Press: New York. 369–398.
- Shikako-Thomas, K., Majnemer, A., Law, M. ve Lach, L. (2009). Determinants of participation in leisure activities in children and youth with cerebral palsy: systematic review. *Physical & Occupational Therapy in Pediatrics*, 28(2), 155-169.
- Simpkins, S. D., Ripke, M., Huston, A. C. ve Eccles, J. S. (2005). Predicting participation and outcomes in out-of-school activities: similarities and differences across social ecologies. *New Directions for Youth Development*, 105,51–69.
- Solish, A., Perry, A. ve Minnes, P. (2010). Participation of children with and without disabilities in social, recreational and leisure activities. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*,23,226-236.
- Westling, D. L., ve Fox, L. (2009). Teaching students with severe disabilities (4th ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Williams, R. ve Dattilo, J. (1997). Effects of leisure education on self- determination, social interaction, and positive affect of young adults with mental retardation. *Therapeutic Recreation Journal* 33 (4), 244–58.

EXTENDED ABSTRACT

1. Introduction

Leisure time can be described as a period of time when individuals can meet their basic needs; such as eating, drinking, and sleeping, or the extra time to perform any activity freely, after daily responsibilities; such as school or work. Leisure time activities, on the other hand, are described as activities that the individuals perform to reflect their social interaction (Dattilo and Schleien, 1994) in the fields of sports, entertainment or religion (King Law, King, Rosenbaum, Kertory and Young, 2003; Majnemer, 2009). As much as leisure time activities are of great importance for the development of every child, they are also vital for children with special needs (Bult, Verschuren, Jongmans, Lideman and Keetelar 2011). Organizing quality time enables the children with special needs to preserve their cognitive and physical health, to develop their existing abilities, to gain self-knowledge, to determine their targets in life and to develop and generalize the skills they acquired (Brown, Brown and Bayer, 1994; Brown and Gordon, 1987; Caldwell and Gilbert, 1990; Datillo and Schlein, 1994; Fidler and Fidler, 1978; Lyons, 1993, Parmenter, Cummins, Shaddock and Stancliffe, 1994; Schleien, Green and Heyne, 1993). Besides, researches revealed that children who can organize their leisure time reflect an improvement in emotional and psychological well-being (Browder and Cooper, 1994; Caldwell and Gilbert, 1990; Williams and Dattilo, 1997). Children with special needs usually involve in leisure time activities; such as watching TV, and they usually organize this period of time alone, with family or classmates (Buttimer and Tierney, 2005; McConkey, Walsh and Mulcahy, 1981; McConkey, Walsh and Mulcahy, 1984; Dattilo and Schlein, 1994; Solish, Perry and Minnes, 2010). Their involvement in limited number of activities became one of the biggest concerns of parents. This issue becomes more prominent as the children grow up or move away from the family or educational circles. Analysis of leisure time activities may serve for the development of the number and concept of leisure time activities which children with disabilities may participate in (Braun, Yeargin-Allsopp and Lollar, 2006). This is of great significance for the development of the child. When the international literature is analysed, it is found that there are several studies conducted for the organization of leisure time of children with disabilities; however, no research has been encountered in the field of children with severe disabilities, in our country. The limited number of researches conducted in this field and non-existence of such a study in our country raise the importance of this research. The aim of this study is to determine the leisure time organization status of children with severe disabilities. For this purpose, answers to the following questions are sought:

- 1- What do children with severe disabilities do in their leisure time?
- 2- Who do they want to organize their leisure time with?
- 3- Where do they organize their leisure time?
- 4- What are the factors preventing them from organizing quality leisure time?
- 5- What are the suggestions of mothers on the organization of leisure time?
- 6- What do mothers do to organize the leisure time of children with severe disabilities?

2. Method

A case study pattern is used in this research as a qualitative research method, in order to determine the perspective of mothers on the organization of the leisure time of children with severe disabilities. Data of the study is collected through semi-structured interview technique. To collect data, relevant literature has been scanned and the questions have been reviewed through the opinions of specialists working in the field of Special Education and Educational Sciences. Participants of this study consist of 18 mothers with children with severe disabilities, who study at a special education school located in the center of Bolu province, in 2016-2017 academic year. In the analysis of collected data, descriptive analysis method is used, which is interpreted in accordance with the previously determined themes.

3. Findings, Discussion and Results

At the end of the research, it has been found that children with severe disabilities organize most of their leisure time playing with their toys. This is followed by watching TV and playing with technological devices or gadgets. The study also shows that these children usually organize their leisure time at home. The study conducted by Buttimer and Tierney (2005) also found that children with disabilities usually organize their leisure time with house-bound activities, which supports the findings of this study, too. Besides, it is also revealed in the research that the children usually perform these limited house-bound activities with the help of an adult. In order for the child to organize quality time, mothers help their children build games and take them out to places; such as parks. This finding is in consistence with the relevant literature (Solish, Perry and Minnes, 2010). Besides mothers who help their children in their leisure time, there are also those who do nothing in this regard.

Another finding of the study is that; children with multiple disabilities mostly organize their leisure time with their parents. They are followed by their siblings and grandparents. In addition to that, they also like to organize most of their leisure time by themselves. This is also consistent with the relevant literature (Buttimer and Tierney, 2005).

In the research, it is found that one of the factors preventing the children from organizing quality time is their disabilities. Also, technological devices or gadgets and the attitudes of parents are among these factors.

To sum up, the study concluded that children with severe disabilities organize their leisure time usually at home, with their parents or relatives such as siblings, or alone; and that they mostly prefer playing games or with technological devices, and watching TV at home. The factors preventing children from organizing quality time are found to be their disabilities, technological devices and negative attitudes of parents. Also, it is observed that mothers would like their children to involve in sports activities such as swimming and that they are in need of such facilities.